

ԿՐՈՆԱՆՈՒՑԱՐԱՆ

ԱՐՏ. ԱՎԱԳՅԱՆ

ՆԵՐՍԵՍ ԵՆՈՐՀԱԼԻ

Ուղիղ 773 տարի է անցել պահլավունի-
ների իշխանական տան ժառանգ, Գրիգոր
Մագիստրոսի թոռ՝ Ներսես Ենորհալու մահ-
վանից հետո:

Այսպես են կոչել ժամանակակիցները
Ներսես Դ. Կաթողիկոսին նրա բազմակող-
մանի, բնատուր շնորհքի, քաղաքական ու
կրոնական ակտիվ գործունեության, ան-
բասիր վարքի համար՝ նրան դասելով հայ
ժողովրդի մտքի ներկայացուցիչների և
կրոնական սրբերի շարքը:

Տեր և ծառա ժողովրդի: Այսպես են
գնահատել նրան իր ժամանակին՝ շնորհիվ
նրա ժողովրդասեր բնավորության:

Ենորհալու անունը միայն հայերի հա-
մար չէր մեծ՝ այլև այլազգիների, որոնց մա-
սին վկայում են թե նրանց և թե մեր մա-
տենագիրները: Ենորհալին եղել է իր
ժամանակաշրջանի ամենաուսույալ մարդը և
չնայած ժամանակի խավարին, շնորհիվ
իր տաղանդի և խելքի, նա դարձել է մի
լուսավոր ջահ, որը ճառագել է միջնա-
դարյան խավարում և իր շողերը նետել է
գալիք դարերի խորքը:

Մեծ են եղել Ենորհալու ձգտումները:
Նա բուռն ցանկություն է ունեցել կրթու-
թյուն ստանալու ժամանակի կուլտուրայի
և գիտության կենտրոններում, դառնալ
հույժ պիտանի գործիչ և ստեղծագործող
մարդ, բայց ժամանակի պայմանները ան-
կատար են թողել նրա բուռն ըղձերը՝ չնա-
յած իր բողոքներին ու տրտունջներին: Այդ
են վկայում հունական կայսրին գրած նրա
նամակը և պոեմներից մեկի նախերգանքի
հետևյալ տողերը. —

Զի հրահանգից վարժարանի
Զեմ տակավին ներկուռ բանի:
Յաթենականըն քաղաքի.
Զանձն իմաստիւք ոչ կրթեցի

Ուր լըսարանն Պրղատոնի,
Եվ շափ ոտիւք Հոմերովնի.
Ուր ստորոգողն Արիստոտել...
Ուր հոյլք ամեն Հրոետորի
Ժողովարան ճարտասանի...

Ենորհալու համար Սև լեռների վանքը
եղավ աթենական քաղաքը, իսկ Պլատոնի,
Հոմերոսի, Արիստոտելի փոխարեն՝ Տավ-
րոսի լանջերի Կարմիր վանքի առաջնորդ
Ստեփաննոս գիտնականը և Գրիգոր Վկա-
յասները:

Սակայն անուսում ու անհայտ շմնաց
Ենորհալին: Ենորհիվ իր տաղանդի և քա-
ղաքական այն նոր հարաբերությունների,
որոնք ստեղծվեցին ուրբինյանների իշխա-
նության ժամանակ, երբ եվրոպական եր-
կրրների կողմից ճանաչվեց Կիլիկիայի հայ-
կական Պապավորությունը, Ենորհալին
բարձրացավ իր դարից, նա ճանաչվեց դը-
րացի ազգերի կողմից, — դեռ ավելին, ժա-
մանակի սովորությամբ տեղի ունեցող գի-
տական և գրական վեճերի ժամանակ նա
մի քանի անգամ զարմացնելով բոլորին
պարտության մատնեց հույն և ասորի
գիտնականներին.

«Այս Ներսես առաւելեալ էր իմաստու-
թեամբ, քան զյոլովս ի ժամանակի
անդ ոչ միայն քան զվարդապետս
հայոց, այլ և քան զՅուսեպոս և յԱսոր-
ւոց. այնքան՝ զի համբաւ իմաստութեան
նորա տարածեցաւ ընդ ամենայն
ազգս, մինչ զի իմաստասէր ոմն Կոս-
տանդնուպօլսեցի, անուն Թէորեա
լուեալ զհամբաւ նորա, բարձեալ
զգերանս իւր ի վերայ գրաստուց, եկն
փորձել զնա, և լսել զիմաստութիւն
նորա. եկեալ՝ զաւուրս բազումս խոսե-
ցաւ ընդ նմա, և եգիտ զնա փորձ ա-
մենայնիւ, այլ և հոգւով սրբով առլցե-
ալ. և իբրեւ գնաց նա ի քաղաքն Կոս-

տանդնույթիս, հարցանելին զնա և ասելին՝ թէ որպէս էր համբաւն նոյնպէս՝ եթէ ոչ. և նա ասէ՝ որպէս լուար, սոյնպէս և տեսար. զի նորո ռմն Գրիգորինս Աստուածաբան յարուցեալ է. և զարմացուցանէր զամենեւեան վասն նորա»:

(Կիրակոս Գանձակեցի, Թիֆ. 1909, էջ 109)

Նա մեր տխուր տարեգրութեան մեջ եղաւ այն երջանիկ բացառութիւնը, որի խոսքն ույժ ու հարգ ունեցաւ դրացի տիրանների կողմից: Շնորհալու ժամանակ էր, որ խնդիր ծագեց հայ և հույն քրիստոնյա ազգերի յոթ դար տևող կրօնական ատելութիւնը վերացնելու և ստեղծելու երկու ազգերի միջև կրօնական միութիւն: Մինչ Շնորհալին հայ կրօնավորներին դրած թղթերի պատասխանին էր սպասում, վերահաս մահը կտրեց նրա կյանքի թելը (1172) խնդիրը թողնելով անլուծելի, առկախ:

Նրա մահը խորը կսկիծ առաջացրեց համայն հայութեան սրտերում, վշտացրեց և ալլազգիներին, իսկ հունական կայսրը, լսելով Շնորհալու մահվան բոթը, հառաչելով ասաց.

«Հայաստանեայք զրկւեցան իրենց կրկին լուսավորչէն»:

Մեծ է Շնորհալու դերը մեր պատմութեան մեջ, առավել՝ գրականութեան ու երաժշտութեան պատմութեան մեջ:

Նա թողել է մեզ գրական և երաժշտական հարուստ ժառանգութիւն, քաղաքական—պատմական, դավանաբանական թղթեր, հորդորներ ու խրատներ, ներբողներ ու մեկնութիւններ: Սակայն գրականութեան պատմութեան պառնասում նրան տեղ վաստակողը ոչ թե նրա թղթերն են, սրշակունյաց դարմի 1600 տող շարադրանքը կամ 4000 տող կազմող «Հիսուս որդին»—այլ սրտի և մտքի տաղերը—120 հանելուկները և «Ողբ Եղեսիոյ» պոեմը, որի մասին ժամանակին ասվել է թե «զամենայն ընթերցողս կշարժէ»: Թե հանելուկները և թե պոեմը իրենց ժողովրդականութեամբ, ջերմ ու առողջ շնչով, նուրբ հումորով հրապուրում են և այսօրվա ընթերցողին, իսկ պոեմն իր գաղափարական բովանդակութեամբ ձայնակցում է արդի աշխարհացունց դեպքերին:

«Ողբ Եղեսիոյ»-ն ունեցել է հինգ հրատարակութիւն և նշանավոր «Թուղթ ընդհանրականի» հետ միասին թարգմանված է եվրոպական մի քանի լեզուներով:

«Ողբ Եղեսիոյ»-ն պատմական պոեմ է: Եղեսիան Միջագետքի պատմական քաղաքներից մեկն է. նրա մասին մատենագիրները հիշատակում են, որ կառուցվել է երրորդ դարում (մ. թ. ա.): Տարբեր ժամանակներում, զանազան տիրողների կողմից տարբեր անուններով է վերանվանվել Եղեսիան. Հռոմայեցի գիտնական Պլինիոս Ավագը անվանում է Անտիոք, մի այլ մատենագիր՝ Պտղոմեոս եգիպտացին՝ Երապոլիս, որ նշանակում է սրբազան քաղաք, իսկ հայ մատենագրութեան մեջ հիշատակված է Ուրհա կամ Օրհա՝ հայ մի իշխանի անվամբ:

Եղեսիան սկզբում եղել է Ասորեստանի քաղաքներից մեկը, ապա մի քանի անգամ ձեռքից ձեռք է անցել—նախ հույների, ապա պարսիկների ու հռոմայեցիների ձեռքը: Ամեն մի տիրող ավելի է շենացրել քաղաքը և ծաղկման գագաթին է հասել, երբ այն դարձել է Հայոց Աբգար թագավորի աթոռանիստը:

Շնորհալու ապրած ժամանակաշրջանը միաժամանակ Եղեսիայի ծաղկման և կործանման ժամանակաշրջանն է, մեր գրականութեան «Արծաթե դարը», որը տվել է մեզ ճարտարաբան ու մատենագիր Ներսես Լամբրոնացուն, պատմագիր Մատթեոս Ուռհայեցուն, Բժիշկ Մխիթար Հերացուն, օրինագետ և առակագիր Մխիթար Գոշին այլն:

Քսանմեկերորդ տարին էր բոլորում Շնորհալու կաթողիկոսական գահակալութեան, երբ Հալեպի Չանկի ամիրան իր հրոսակներով պաշարում է Եղեսիան: Չնայած քաղաքի հերոսական դիմադրութեանը ամիրայի զորքերը ամեն հնարով խորտակում են նրանց դիմադրութիւնը, խուժում ներս և սրի մատնում ու գերեվարում քրիստոնյա բնակչութեանը:

Ահա այս պատմական եղելութիւնն է կազմում Շնորհալու «Ողբ Եղեսիոյ» պոեմի բովանդակութիւնը, որի շարադրման ղրրդիչը եղել է գեպքերին մասնակից նրա եղբորորդի Ապիրատ իշխանը:

Պոեմն սկսվում է դիմառնական ձևով և հրավերբով.

«Ողբացէք եկեղեցիք
Հարսնուք վերին առագաստի,
Քորք և եղբարք իմ սիրելիք
Որք յընդհանուր՝ կողմ աշխարհի
Քաղաք ու գեօղք՝ առհասարակ
Ազգ և ազինք՝ որ էք երկրի,

Հաւատացեալըք Քրիստոսի
Եվ երկրպագութ՝ նորին խաչի»:

Ապա նույն ձևով պատմական վերհիշումներ կատարելով ողբը տարածում է նաև Երուսաղեմի, Հոռմի, Կոստանդնուպոլսի, Եգիպտոսի և Անտիոքի վրա, որոնք նույնպես ըմպել են Եդեսիային վիճակված դառն ըմպելին:

Շնորհալին ոչ միայն ողբում է երբեմնի հայկական Եդեսիա քաղաքը, այլև ամբողջ Հայաստանի բախտը, որը մոխրակույտի է վերածվել արաբների, հույների, սելջուկ-թաթարների արշավանքների շնորհիվ, — դեռ ավելին, նրա ողբն ու վիշտը դառնում են աշխարհածավալ, երբ հոգու խորքում քրննում է աշխարհի անիրավությունները, կրքովներն ու կոտորածները: Բայց հայոց ողբն ավելի մեծ է, քան աշխարհի ցավերը, այդ պատճառով էլ Շնորհալու պոեմի սեփեռյալ գաղափարը Հայաստանի դրությունն է և նրան ազատագրված տեսնելու պայծառ երազը:

Նրա ողբն ու կականը դառնում են սրտակեղեք, երբ խոսում է Հայաստանի մասին: Եդեսիան և Անին, այդ «Այրի ու ողբալի» քաղաքներն իրենց վիճակված տխուր ճակատագրով ներկայացնում են Հայաստանը, իսկ Զանկի ամիրայի արյունը՝ կերպարանքով՝ Հաջաստանի և հայերի թշնամիները:

Ռեալիստական վառ գույներով պատկերելով դեպքերի ընթացքը, դառնալով Անի քաղաքին, Շնորհալին արդար հպարտությամբ, տխրաթախիժ լիրիկմով նկարագրում է Բագրատունյաց երազ ոստանը.

Բայց և ըզբեզ յայս հրավիրեմ,
Արևելյան քաղաքդ Անի:
Կցորդ լեր դու իմոյս ձայնի,
Եվ ըսփոփիչ՝ տարակուսի
Քանզի երբեմն և դու էիր
Վայելչական հարսն ի քողի.
Մերձաւորաց յոյժ ցանկալի
Հեռաւորաց փափագելի,
Շինեալ եղեր՝ տուն արքունի,
Ընտելեալ նաճանգրդ Շառաֆի
Թագաւորաց Բաղդատունի,
Որ ի ցեղէն՝ Իսրայէլի
Յազգէն սիրեալ Մեծին Դաւթի
Աստուածահօր՝ Մարգարէի...:
Իսկ թագաւորք քոյ պանծալի,

Նստեալ յաթոռ՝ թագ ի գլխի...
Հայրապետք՝ եպիսկոպոսք
Եվ քահանայք այլք ըստ կարդի
Յիւրաքանչիւր՝ յիւրում դասի,
պատշաճաւոր՝ յայն տաճարի...
Եւ անօգուտ՝ այժմոյս բերի,
յորոց է ոչ մի ի միջի.
Քանզի անցին՝ ըստ երազի,
Որպես ծաղիկ՝ ամառայնի:

Քաղցր վերհիշումները երբեմնի գեղեցիկ ու երջանիկ հին կյանքի տխուր օրերում ավելի են դառնացնում նրա սիրտը և նա ուզում է իր վիշտը կիսել ուրիշների հետ.

Լացէ՛ք, լացէ՛ք բարձր ձայնիւ
Զիս ողբացէ՛ք կողկողակի
Եդեսիա՝ Ուռհայ քաղաք
Որդեկորույս՝ որք և այրի:
Կանչէր առ ձեզ՝ ձայն կանացի,
Կականալիր՝ ողորմելի,
Քօղս ի գլխոյն՝ մերկանալով,
Զիմ պատառեմ ծածկոյթ՝ զարդի,
Փետրեմ ըզվարս իմ ցանկալի,
Խըզեմ ըզհերս անխնայելի,
Քարամբ ծեծեմ կուրծքս սրտի,
Բաղխեմ զերեսս իմ յապտակի.
Նըստիմ ի սուգ ի տան մըթին,
Որպես օրէն սգաւորի.
Եւ փոխանակ որդուն զգեստի,
Սև ըզգենում գոյն տխրալի,
Հեղում արտօսը անշափելի,
Յորդ և առատ՝ նըման դետի»:

Որդեկորույս մոր պես նա ողբում է իր վաղեմի կյանքը, շեն ու երջանիկ համերաշխ կյանքը, բերրի հողը, ծաղկուն բուրստանները, նուրբ ու գերահրաշ քանդակներով զարդարուն երկնասլաց եկեղեցիները, տոնավաճառի հրապարակները և այլն:

Շնորհալին վառ ու դուռնեղ գույներով նկարագրում է քաղաքին սպառնացող ամբողջ վտանգը, երկու թշնամի կողմերի ռազմական գործողությունները, քաղաքի հերոսական պաշտպանությունը, մահը պարտությունից գերադասող մարդկանց, որոնք ողևորում, հորդորում ու հույս են տալիս միմյանց,—

Քաջալերեր՝ հայրըդ զորդին,
Որդիքն ի մարտ՝ պատրաստէին.

Անդ ոչ իշխան էր պատուական
 Եվ ոչ կրթութեւր ի տեղ վերջին,
 Այլ միաբան և հաւասար:

Քրիստոնէյա հայ, հույն, հռոմայեցի,
 ասորի հոգեւորականները ձեռքներին խաչ և
 սուր ժողովրդի գլուխն անցած առաջնոր-
 դում էին դիմագրավելու թշնամուն և իրենք
 էին ցույց տալիս անձնուրացութեան առա-
 ջին օրինակները:—

«... Յոգունց ի հանդիսին
 Յաղթող գլուխ յասպարիսին
 Անձամբ տուեալ զանձն իւր ի մահ
 Իբր օրինակ հօտից նորին»:

Բայց թշնամին մոլեգնում է պարիսպնե-
 րից դուրս. քաղաքը գրավելու համար նա
 դավեր է նյութում, անձնատուր լինելու,
 բարեկամաբար վարվելու առաջարկութուն-
 ներ է անում, այնուամենայնիւ ոչ մեկը
 հաղթութիւն չեն բերում նրան: Երբ ընչա-
 քաղց և գեղեցիկ գերիների ծառավ զինվոր-
 ները լսում են ավարի կոչը, նրանց մկան-
 ներն ուռչում են մի վայրենի ուժով, թունդ
 են առնում նրանց սրտերը, փոթորկվում ու
 մոլեգնում է նրանց խուժողուժ ամբոխը:

Գոչեաց սաստիկ զօրականին,
 Ի սուր յաւար ի գերութիւն,
 Ասաց լինել՝ զամենեւին:
 Եւ զայն լուեալ հագարացին,
 Անթիւ զօրաց բարբարոսին,
 Իբրու լեռանդ պտոյտքէին,
 Շրջան առեալ, շուրջ քաղաքին,
 Եռամբ եռեալ, տազնապէին,
 Մի առ միով՝ արշաւէին:
 Փողս և գոսերըս գոչէին,
 Իբրեւ յամպոցն որոտային,
 Չայնս ահագինըս հրնչէին,
 Մինչ զի զերկիր դրդորդէին»:

Նրանք խլուրդի պես փորում են պարսպի
 հիմքերը, ներխուժում քաղաքը և անգթորեն
 թրատում անմեղ քրիստոնէյա բնակչութեանը:

Շնորհալին տրագիկ շնչով ու մեծ ցավով
 է նկարագրում այս եղեռնը:—

... Աստանօր սիրտ իմ ճըմլի
 Երկամունքըս գալարին.
 Յաւ հարկանի որովայնիս,

Միտք և հոգիս իմ ալլալին.
 Մինչդեռ յիշեմ զօրն ահագին
 Եւ զառաւօտն մըթագին...
 Մարդադէմըն գազանաց
 Ըզսայրասուրըն քամէին,
 Եւ որպէս գայլք ի հօտ գառանց
 Ի մէջ նոցունց անկանէին.
 Առհասարակ կոտորէին,
 Արեան վտակըս հոսէին
 Զերիտասարդըս և ըզմանկտիս
 Անխնայապէս խողխողէին,
 Յալիս ծերոց ոչ խնայէին
 Եւ ոչ հասակըն տղային...
 Ոչ ի պատիւ քահանային
 Ոչ աստիճան Հայրապետին
 Դըստերքն ի մարց լային գրկին
 Եւ ընդ լալոյն նըւաղէին.
 Մարքն ըզտղայսըն գրկէին
 Ի միասին մեռանէին»:

Թշնամու նկատմամբ ունեցած խորը և
 ուժեղ ատելութեամբ Շնորհալին նզովում է
 բոլոր կողմերով տմարդի, արնաթաթափ,
 բաբեքա ու երգմնազանց Զանկի ամիրային՝
 անվանելով նրան դարանակալ գայլ տւօձ,
 խլուրդ ու մուկ, իսկ զորքը՝ գայլի ցեղ և
 ալլն: Անգութ ու բերանն արնոտ թշնամին
 չի ճանաչում ոչ մի սրբութիւն: Միջնա-
 բերդի դռները բացելուց հետո նա սրի է
 քաշում անմեղ բնակչութեանը, երեսաներին
 ու ծերերին, ծաղր ու ծանակի է ենթարկում
 հոգեւոր հայրերին, պղծում է տաճարները՝
 դարձնելով գոմ ու ախոռ, ոտնատակ է
 տալիս նրա մասունքներն ու սրբութիւն-
 ները, թալանում է նրա հարստութիւնները:
 Շնորհալու «Ողբ Եղեսիոյ» պոեմի մեջ մի
 զգացումը տեղի է տալիս մի ուրիշ զգաց-
 ման: Աշխարհացավ զգացմանը հաջորդում
 է իր իսկ ժողովրդի ցավը, ողբում է նրա
 բախտը, հպարտանում է անցյալով, կա-
 րոտում ու թախծում է, ոգևորում է ու
 ողբում, հերոսութիւն է ներշնչում ու քարո-
 ղում, անմահացած է համարում հայրենիքի
 համար զոհվածներին:

«Բայց դուք, որդի՛ք իմ սիրելիք,
 Չէք ինձ մեռեալ, այլ կենդանիք.
 Քանզի յերկրի հաւատացեալք
 Եվ ի երկինքս պըսակիք...
 Ի ձմերայնի վաստակեցիք,
 Յանձրեաբեր՝ սերմանեցիք:

«Ողբ Եղեախոյ», պոեմը լեռնջանում է հայ ժողովրդի վարդապետին ապագայի նկատմամբ խորը հավատով, մառ հույսերով ու ցանկություններով: Շնորհալին ցանկանում է տեսնել հայրենիքն ազատ և աշխարհով մեկ ցրված հայերը ի մի գումարված:

«...Ընդոր խնդամ՝ և ցընծացած
Գիրկս ուրկանեմ զըվարճացած,
Եւ զտխրական զգեստ մերկացած
Կարմիր կանաչ գոյն զգեցած...»:

Ասացինք որ Շնորհալին թողել է մեզ 120 հատ հանելուկ, որոնք դաստիարակչական և ուսուցողական մեծ նշանակություն են ունեցել տարիներ շարունակ և այժմ էլ խոշոր նյութ կարող են ծառայել մեր մանկավարժության պատմության համար:

Հանելուկների լեզուն հաղթանակի ցուցանիշն է այն պայքարի, որ դանդաղորեն տեղի էր ունենում սկսած 5-րդ դարից դրաբարի և ռամկական լեզվի միջև, ապա 12-րդ դարում շնորհիվ հասարակական և քաղաքական կյանքի նոր տեղաշարժերի, այդ երևույթը այնքան է ուժեղանում, որ դրաբարի խոսակցական շրջանը պարփակվում է միայն վանքի շրջանակներում, իսկ այսպես կոչված միջին հայերենը կամ աշխարհիկ լեզուն, այնքան է ուժեղանում, որ նույնիսկ ուրբիսյան թագավորներն ու իշխաններն իրենց հրամաններն ու գրությունները գրում են այդ լեզվով:

Գրողները դադարում են վերացական թեմաների մասին գրել, իսկ գրականությանը նյութ են սկսում ծառայել, իրական, կոնկրետ ու շոշափելի կյանքի երևույթները:

Գրական կյանքում երևան են գալիս մինչև այդ չեղած գրական միանգամայն նոր ձևեր՝ հանելուկներ, առակներ, էրոտիկ բանաստեղծություններ և այլն:

Հռոմկրա բերդի պահակները իրենց անքուն գիշերները անց էին կացնում բամբուռակ զվարճախոսություններով: Եվ ահա բերդում անցկացրած տարիներին Շնորհալին հղանում է գրել ժողովրդական լեզվով հասկանալի հանելուկներ:

«...Եւ զի յամենայնի հանճարեղ էր

Ներսես,

Աբար և առակս խորհրդաբար ի գրոց,

Զի փոխանակ առասպելեաց՝ զայն

ասասցեն

Ի գինարբուս և ի հարսանիս»*):

*) Կիրակոս Գանձակեցի, Թիֆլիս, 1909 թ., էջ 140—141.

Շնորհալու հանելուկներին նյութ են հանդիսացել թե կրոնական պատմությունները և թե իրական կյանքում գոյություն ունեցող իրերն ու երևույթները՝ ընտանի և վայրի կենդանիները, աշխատանքի գործիքները, երկնային մարմինները, տարվա եղանակները և այլն:

Եթե Շնորհալու մյուս ստեղծագործությունները ավելի վերացական են, երկարաշունչ և դժվարմբոնելի, ապա ժողովրդական ստեղծագործության ձևով գրված այս հանելուկներն ավելի կոնկրետ են, սեղմ, դյուրմբոնելի ու երկար ժամանակ մնում են հիշողության մեջ:

Աշխարհիկ բովանդակություն ունեցող հանելուկները սրամիտ են, խոհուն և արտահայտում են ժողովրդի մեղմ ծիծաղը աշխարհի, իրերի և երևույթների վրա: Նրա հանելուկների մեջ հուշիկ քայլող պարանը հետևից կախ, ոսկե բարձերին մոտեցող կինը կատուն է, խորասան գնացող մեկիկ հատիկ շալակած քարավանը մրջյուններն են, գողմը՝ շտեմնված գինեխում, գիրքը՝ սև հավերով լցված տուն, որոնք խոսում են մարդկայնորեն, կեռ վզով սագը՝ տունը ավազակներից փրկող, իսկ կրիան՝

«Չորքոտանի է զետ ըզշուն
Ու ձու ածէ զետ ըզթռչուն,
Խոտ նա ուտե զետ զանասուն,
Ունի մըզկիթ և ոսկրէ տուն»:

Զափազանց սիրուն են տարվա եղանակների մասին հյուսվածները, որոնց մեջ նկատվում են Շնորհալու կյանքի սերը և լավատեսական տրամադրությունները: Գարունը նրա հանելուկներում «աղվոր տղա» է, որը հագնում է կանաչ դիպակ, իսկ լեզուն քաղցր, անքուն մեղուն հրաշք ծաղիկներից իր տունն է շինում, աշունը հրեղեն մանուկի կերպարանքով հնձում է խոտը, իսկ ձմեռը դժխքի կերպարանքով սպառնում է բոլոր ծառերի մրգերը և տխրեցնում երեխաներին:

Նրիտասարդների համար գրված հանելուկներում խաղողի, գինու և վայելքի գովքն է, ցորենի և հացի գովքը:

«Մեռանիմ և մահանամ,
Դարձյալ յառնեմ կենդանանամ,
Զաչս ի երկինքս համբառնամ,
Բազմաստեղօք պայծառանամ»:

Մեր ժողովուրդը սիրել է միշտ քեֆ ու հանգես, սիրել է նուռը, խաղողը, նրանց քանդակներով զարդարել է երկինք՝ քերող իր հոյակապ բերդերի ու տաճարների ճակատներն ու խոյակները: Նուան և խաղողի գինով նա բաց է արել իր սեղանը, նրանով պայծառացրել իր հոգին, խեղդել է ամեն մի վիշտ: Բայց հայրենիքի վիշտը լողացել է դուրս, տանջել է նրա հոգին, ուղմի դաշտ է տարել նրան: Նույն գինով, որպես մայրենի կաթ, ուժ են առել նրա մկանները, և նա դարկել է թշնամուն, քշել իր սահմաններից դուրս:

Գինու գովքը երկինք են հասցրել մեր երգիչները, ստիպել են խմել ութիշներին և խաչամի պես զարմացել են անխելք գինեվաճառների վրա, որոնք ծախում են աշխարհի ամենաթանկ բանը և անպիտան իրեր գնում: Եվ ահա Շնորհալին էլ դնա-

լով ժողովրդական խրախճանքի ճանապարհով, իր ուսմկական լեզվով գրած հանելուկների երակները լցրել է գինով ու՝ սիրով, սրամտությամբ ու բարի ծիծաղով:

«Ըզջուրն հըրոյ նըման տեսայ
նա և պայծառ քուն զլուսընկայ,
Քան ղծիրանի ծով կուծուփայ,
Շատոց արիւն հեղեալ է նայ:
Կամ նուան մասին ասվածը.

«է նա կանաչ կոճակ բոլոր,
Անապակ գինով լցած տրկճոր,
Կարմիր մեղուք ի ներս աղուոր,
Եղբա՛յր, դու կեր զինչ մեղրի ծոր»:

Ներսես Շնորհալին հանճարեղ Գրիգոր Նարեկացուց հետո մեր վերածննդի ահա-նավոր չլեմբերից մեկն է:

